

<https://doi.org/10.7577/formakademisk.4750>

Janne Beate Reitan

Førsteamanuensis Emerita (dr. ing.)

OsloMet – storbyuniversitetet

janner@oslomet.no

Leder

Si ja til dugnaden fagfellevurdering!

Myndighetene har sagt at vi alle må delta i dugnaden for å bekjempe smitte fra koronaviruset. Vi i redaksjonen i FormAkademisk ber dere om å si ja til å bidra til den dugnaden som fagfellevurdering av artikler er. Alle artikler må vurderes av minst to uavhengige fagfeller. Under koronapandemien har vi dessverre opplevd at langt flere takker nei til å bidra til dette viktige og helt nødvendige bidraget for vitenskapelig publisering. Mange forfattere har måttet vente uvanlig lenge på tilbakemelding på artiklene de har sendt inn til FormAkademisk.

I FormAkademisk spør vi alltid de beste forskerne først om å være fagfelle for artiklene forskere sender inn. Vi spør internasjonalt ledende forskere dersom artikkelen er skrevet på engelsk og i Skandinavia hvis artikkelen er skrevet på norsk, svensk eller dansk. De aller beste forskerne, som kanskje har det mest travelt, svarer oftest ja og leverer fagfellevurderinga si raskest. Så, hvis vi spør *deg*, er det fordi vi mener *du er best* til å vurdere akkurat den artikkelen.

Å være fagfelle for andre gir også god læring for deg, både når det gjelder å bli oppdatert på ny faglig kunnskap og for gode referanser for egen vitenskapelig skriving. For hver artikkel du får fagfellevurdert, bør du si ja til minst to artikler andre har skrevet – fordi det er minst to som har fagfellevurdert din artikkel. Det er rettferdig!

ARTIKLER I DETTE NUMMERET

Marie Møller-Skau, Universitetet i Sørøst-Norge, undersøker i artikkelen *Perspectives on aesthetics and vulnerability through the life stories of five young men* hva fem unge menn i utsatte posisjoner forteller om sine erfaringer med estetikk og aktualiserer estetikk i sammenheng med helse og livsmestring, som er fremhevet i det nye læreplanverket LK20. Forskningsmetoden hun har benyttet er intervju med en indirekte tilnærming for å få innsikt i disse unge mennenes erfaringer og liv ved å la dem spille rollene som historiefortellere. De unge mennenes historier om erfaringer med estetikk kan presenteres gjennom tre kategorier av funn: 1) sammenhengen mellom deres livssituasjon og estetikk, 2) deres emosjonelle øyeblikk av estetiske opplevelser og 3) deres opplevelser av estetikk som meningsfulle fenomener.

Videre diskuteres funnene opp mot estetisk teori, som belyser hvordan følelser kan oppleves, reflekteres, symboliseres, uttrykkes og sorteres gjennom estetikk. Dermed tegnes et bilde av estetiske opplevelser som emosjonelle prosesser.

Bente Helen Skjelbred, Høgskulen på Vestlandet, belyser i artikkelen "*Det ekstra laget*"- for en helhetlig undervisning. *Observasjonstegning og forestillingstegning i skolen-hva står på spill* hvordan lærere i ungdomsskolen underviser for å gi elevene erfaring med observasjonstegning og forestillings-tegning i Kunst og håndverk. Studien er en kvalitativ casestudie som bygger på observasjoner, intervjuer med lærere og studie av elevoppgaver. Studien bygger på Tyler sin teori om læringserfaring og Eisner sin teori om læringsutbytte, og ligger til grunn for analyse av tegneundervisningen. Resultatene viser at lærerne planla for at elevene skulle få oppleve en kombinasjon av observasjonstegning og forestillings-tegning, med læringserfaringer preget av kontinuitet, rekkefølge og integrasjon. Selv om lærerne ikke oppfatter at læreplanen i Kunst og håndverk i LK06 vektlegger forestillingstegning i kompetansemål på ungdomstrinnet, legger de til rette for et åpent læringsutbytte. Dette gjør de med bakgrunn i at de ser verdien av elevenes forestillingsevne, fantasi og kreativitet, der elevene kan erfare det uforutsette i arbeid med tegning i tillegg til forhåndsdefinerte mål.

Heidi Elnimr, TU Wien, skriver i artikkelen *Interactive architecture as a therapeutic environment for people with Alzheimer's disease, a scoping review* om at etter hvert som den globale befolkningen eldes, øker antallet mennesker som lider av Alzheimers sykdom, som er den vanligste årsaken til demens. De siste årene har interaktiv arkitektur blitt utviklet for å forbedre livene til mennesker som er rammet av denne sykdommen. Artikkelen presenterer en omfattende litteraturgjennomgang fra eksisterende forskningsprosjekter om hvordan tekniske hjelpemidler har blitt brukt som et fysisk og kognitivt rehabiliteringshjelpemiddel for demenspasienter. Litteraturgjennomgangen avslørte følgende funn: 1) en merkbar forbedring i både fysisk og kognitiv rehabilitering ved integrering av tekniske hjelpemidler i pasienters terapeutiske miljøer, (2) en positiv effekt for omsorgspersoner når pasienter brukte tekniske hjelpemidler individuelt, og (3) en mangel på klarhet pga. begrensede studier om bruk av tekniske hjelpemidler til daglige aktiviteter på beboerrom ved helseinstitusjoner. Det er imidlertid nødvendig med ytterligere studier for å utforske potensialet tekniske hjelpemidler har for integreringsstrategier for å fremme daglige aktiviteter i beboernes rom på helseinstitusjoner, og de arkitektoniske faktorene som kan påvirke effektivitet tekniske hjelpemidler har.

Birte Brekketo, OsloMet – storbyuniversitetet, undersøker i artikkelen *Bilder i hjemmet – hvordan visuelle uttrykk definerer muslimske rom i Norge* hvordan norske muslimske familier orienterer seg mellom sunni-islamisk og vestlig visuell tradisjon, hvordan de forholder seg til dilemmaer som oppstår når tradisjoner divergerer, og hvordan de konstruerer sin visuelle og religiøse identitet når de lever i diaspora. Artikkelen baserer seg på empiri fra intervjuer med tjue unge informanter. De forklarer at de og deres familier klassifiserer bilder i to hovedkategorier. Den første er religiøse kalligrafiske bilder, som behandles i tråd med skikker og ritualer i hjemmet. Når det gjelder den andre kategorien, figurative bilder med sekulært fokus, er situasjonen annerledes. Noen typer av figurative bilder, særlig portrett-fotografier, skaper konflikter i familiene. Innen sunni-islam finnes det ulike syn på slike bilder. Ofte blir portrettfotografiet oppfattet som en selvstendig sosial aktør, og man tenker seg at det kan ha uheldig innflytelse på betraktere og skape uro på de stedene der bønn praktiseres. Siden mange muslimer ber hjemme, kreves det nøye overveielser når bilder skal plasseres.

Aina Landsverk Hagen, Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet – storbyuniversitetet, og **Jenny B. Osuldsen**, Snøhetta og NMBU, skriver i artikkelen *Splotting som erfaringsbasert verktøy for medvirkning og stedsforståelse ved byromsutforming* om at når et sted skal utvikles, er kunnskap om lokalbefolkningens ønsker, innspill og behov avgjørende for både god planlegging og gjennomføring. I økende grad ser vi at kommunale myndigheter, planleggere, urbanister og arkitekter er opptatt av å få tak i folks stemmer utover den lovpålagte medvirkningen. Samtidig mangler viktige aktører både kompetanse og metoder for å kunne nyttiggjøre seg av medvirkningsinnspill. Hvordan kan folks personlige historier og refleksjoner bli en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for en stedsutviklingsprosess og hvordan får vi tak i folks mangfoldige erfaringer og meningsverden på en effektiv og ivaretagende måte? Forfatterne har gjennom flere år med aksjonsforskning på barn og unges medvirkning i by- og stedsutviklingsprosesser, utviklet en kombinert tegneøvelse, dialogverktøy og læringsintervensjon de kaller 'splotting'. Her tar de

utgangspunkt i det enkle spørsmålet: Hvor har du det godt? Metoden er testet og utviklet i samarbeid med blant andre lokal ungdom i Oslo og landskapsarkitektstudenter fra NMBU, og gir innsikt i steders betydning for de menneskene det angår uten bruk av forutbestemte kategorier og såkalte 'forbildefeller'. Splotting er spesielt egnet som verktøy i dialogbaserte medvirkningsprosesser innenfor by- og stedsutvikling med fokus på utforming av det offentlige rom som sosial arena, blant annet innenfor fag som arkitektur, design og sosialantropologi. Utfordringen har vært å sikre systematisk dokumentasjon og oversetting av folks refleksjoner knyttet til plantegning og formgivning. Metoden har på denne måten store utviklingsmuligheter, og kan også brukes transdisiplinært i samarbeid med fagfelt som kunst og kultur, folkehelse og innenfor organisasjonsutvikling i offentlig sektor.

Randi Veiteberg Kvellestad, OsloMet – storbyuniversitetet, presenterer i artikkelen *Det tekstilfaglege i endring 1994-2017 – ved Institutt for estetiske fag, HiO/HiOA* endringer i tekstilopplæringa i perioden 1994 til 2017 ved Faglærerutdanning i design, kunst og handverk ved Høgskolen i Oslo (HiO), seinere Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), og som i dag er Institutt for estetiske fag (EST) ved OsloMet – storbyuniversitetet. Opplæringa var tidligere knyttet til solide fagstudium innen broderi, vev, billedvev og søm. Disse spesialstudia forsvant på 1990–2000-talet, og et nytt innhold i Faglærerutdanninga og et nytt studium i Mote og produksjon blei etablert. Dei to utdanningene har ulike samfunnsoppdrag og dannelsesbegrepet har endra seg. Studentene i begge studium utvikler en breiere kompetanse innen fagfeltet. Handverk, ferdighet og skriftlig refleksjon er sentrale kjennetegn på utdanningene, men undervisningspraksis og bransjeeerfaring er blitt en viktigere del i lærings- og dannelsesprosessen. Det er læring inne på campus og læring ute i samfunnet. Samfunnsoppdraget til utdanningene har dermed påvirke innhold og organisering.

Silje Bergman, Universitetet i Sørøst-Norge, har i sin artikkel *Hvilken betydning har hvem som kopierer? – ulike utfordringer ved bruk av visuelle åndsverk* opphavsrett som tema, med fokus på hva som kan gjøres med andres verk, og hvilken betydning det har hvem som gjør det. Forskjeller i praksis belyses ved å beskrive, analysere og diskutere konkrete eksempler der eksisterende verk kopieres. I artikkelen drøftes ulike tilnæringer til å bruke visuell kulturarv, og ulike metoder for nyskaping av visuelle verk. På den ene siden eksisterer myten om at originale verk oppstår i kunstnerens eget hode, og på den andre en påstand om at alle verk kun er bearbejdelser av det som allerede finnes. Mellom disse peker en tilnærming på mottageren som medskaper av kunstverket. Selv om opphavsretten kan begrense skapende prosesser vises det i denne artikkelen til, gjennom didaktiske perspektiver, muligheter hvor åndsverkloven åpner dører inn til en verden av nye estetiske erfaringer.

Harald Eivind Moe, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, skriver i sin artikkel *Spesialrom for Kunst og håndverk i grunnskolen – analyse av retningslinjer 1889–1992* at i dag bestemmer den enkelte kommune hvordan spesialrom skal utformes ut fra gjeldende læreplan for grunnskolen og innenfor rammene av opplæringsloven, plan og bygningsloven samt byggetekniske forskrifter. Før 1983 fantes det imidlertid nasjonale retningslinjer for utforming av spesialrom i den norske grunnskolen. Han har anvendt kritisk diskursanalyse og analysert slike retningslinjer fra 1889 til 1992. Retningslinjene i denne perioden skifter fra beordringer om spesialrom for læring av spesifikke håndverk (1889–1960) til beordringer som ideologisk understøtter rom for fri utfoldelse av formingsaktiviteter og selvutvikling (1960–1992). De analyserte tekstene før 1960 inneholder ikke forskningsbaserte begrunnelser for hvordan spesialrom skal eller bør være, beordringene synes heller å lene seg på tradisjon og erfaring. Etter 1960 begrunnes beordringene først og fremst ut fra teori; nye ideer og tanker om faget Forming. Dette skiftet har også økonomiske motiver.

God lesning og godt nytt år!

Desember 2021

Janne Beate Reitan

Ansvarlig redaktør FormAkademisk